

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2008-2009

5 maart 2009

ONTWERP VAN DECREET

**houdende instemming met het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap,
en het facultatief protocol bij het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap,
opgemaakt in New York op 13 december 2006**

MEMORIE VAN TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

I. ALGEMENE BESPREKING

1. Totstandkoming en doel van het verdrag

Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) leven wereldwijd zowat 650 miljoen personen met een handicap. Door oorlogen, rampen en ongezonde leefomstandigheden neemt dat aantal nog steeds toe. De meerderheid van die personen leeft in minder ontwikkelde landen waar de toegang tot basisvoorzieningen als gezondheidszorg te wensen overlaat. Er is ook een duidelijk verband tussen armoede en handicap.

In de jaren vijftig keurden organen van de Verenigde Naties (VN) een aantal resoluties goed die gebaseerd zijn op handicappreventie en op de revalidatie van personen met een handicap. In 1971 verleende de Algemene Vergadering van de VN haar goedkeuring aan de Verklaring over de rechten van mentaal gehandicapte personen en in de daaropvolgende jaren volgden nog andere belangrijke documenten die echter geen bindend karakter hadden.

De Algemene Vergadering van de VN riep 1981 uit tot het eerste Internationaal Jaar van personen met een handicap. Daarna volgde het Wereldactieprogramma betreffende personen met een handicap (1983-1992) dat de nadruk legde op de gelijkheid van validen en personen met een handicap, zowel wat de rechten als de plichten betreft. In de jaren negentig besteedden internationale conferenties zoals de Wereldconferentie inzake mensenrechten (1993), de vierde Wereldvrouwenconferentie (1995) en de tweede Habitatconferentie (1996) aandacht aan de problemen van personen met een handicap. De Europese Unie (EU) op haar beurt riep 2003 uit tot het Europees Jaar van personen met een handicap.

Tijdens de Wereldconferentie over de strijd tegen racisme, raciale discriminatie, xenofobie en gerelateerde intolerantie, die in september 2001 plaatsvond in Durban, vroeg Mexico de opstelling van een verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. In december 2001 diende de Mexicaanse regering officieel een ontwerp van resolutie in tijdens de 56e zitting van de Algemene Vergadering van de VN om een verdrag inzake de rechten van personen met een handicap ter studie voor te leggen. Diezelfde resolu-

tie beoogde eveneens de onmiddellijke oprichting van een ad-hoccomité dat als opdracht kreeg voorstellen te onderzoeken met het oog op het opstellen van een alomvattend en integraal verdrag ter bevordering en bescherming van de rechten en de waardigheid van personen met een handicap.

De goedkeuring door de Algemene Vergadering van de VN van resolutie 56/168 was het sein voor het ad-hoccomité om zijn werkzaamheden aan te vatten. Er vonden 8 sessies plaats. Op 25 augustus 2006 nam het ad-hoccomité een ontwerp van verdrag aan, samen met een ontwerp van facultatief protocol. Een redactiecomité moest zorgen voor de uniformiteit van de bepalingen in beide verdragen.

Op 6 december 2006 legde de secretaris-generaal van de VN het rapport van het ad-hoccomité voor aan de Algemene Vergadering van de VN. Op 13 december 2006 hechtte de Algemene Vergadering haar goedkeuring aan het ontwerp van verdrag en van facultatief protocol.

Toenmalig secretaris-generaal van de VN Kofi Annan noemde de goedkeuring van het verdrag de start van een nieuw tijdperk waarin personen met een handicap niet langer af te rekenen krijgen met alle vormen van discriminatie die al te lang bestaan hebben. Het verdrag is de eerste mensenrechtenverdrag van de 21e eeuw en het legt voor het eerst aan de 192 lidstaten van de VN een regelgeving op met betrekking tot de rechten en vrijheden van personen met een handicap. Het verdrag is mee geschreven door mensen met een handicap en de verenigingen die hun belangen verdedigen. Nooit werd het maatschappelijke middenveld zo actief betrokken bij een mensenrechtenverdrag. Het verdrag is een belangrijk instrument om wereldwijd rechten af te dwingen voor mensen die vaak het slachtoffer zijn van discriminatie.

2. Vlaamse inbreng tijdens de onderhandelingen

Begin 2004 werden de leden van de Vlaamse Werkgroep Multilaterale Organisaties uitgenodigd om hun opmerkingen te formuleren bij het ontwerpverdrag. De Vlaamse opmerkingen werden op 30 april 2004 bezorgd aan de Federale Overheidsdienst (FOD) Buitenlandse Zaken die de opmerkingen verdedigde tijdens de Europese coördinatievergaderingen die in de loop van mei 2004 plaatsvonden. Tijdens de internationale onderhandelingsessies van eind mei, begin juni 2004 werd het EU-standpunt verdedigd.

De belangrijkste algemene opmerkingen van Vlaanderen zijn terug te vinden in de Europese opmerkingen. Het gaat vooral om:

- het terugdringen van de overvloed aan detaillistische verdragsbepalingen;
- het nuanceren van een aantal rechten.

Concrete Vlaamse opmerkingen die in het EU-standpunt staan, zijn onder meer de opname van seksuele geaardheid als basis van discriminatie, de opname van levenslang leren, meer specifieke aandacht voor indirecte discriminatie en verduidelijking van de term ‘rehabilitatie’ in het artikel over gezondheidszorg.

Een aantal andere Vlaamse opmerkingen werd niet weerhouden. Het gaat onder meer over de voorbeeldfunctie van de overheid en de noodzakelijkheid van een definitie van ‘handicap’.

3. Inhoud

Het verdrag wil ervoor zorgen dat personen met een handicap het volledige en gelijke genot hebben van alle mensenrechten. Het verdrag creëert geen nieuwe rechten vermits de rechten van personen met een handicap al vastgelegd zijn in algemene mensenrechtenverdragen. Het verdrag preciseert een aantal rechten en het verbod op discriminatie in een aantal domeinen.

Het verdrag heeft als basisgedachte dat personen met een handicap volwaardige mensen met gelijke rechten zijn. Het bevat een aantal artikelen die een opsomming geven van de burger- en politieke rechten alsmede van de economische, sociale en culturele rechten. Andere artikelen hebben tot doel de specifieke rechten van vrouwen en kinderen vast te leggen of nogmaals te verduidelijken, dan wel om de verdragsluitende partijen te verplichten maatregelen te treffen die de verwezenlijking van bepaalde doelstellingen in verband met de integratie van personen met een handicap in de maatschappij, ten goede komen.

Er worden onder meer maatregelen voorzien op het gebied van de toegankelijkheid van gebouwen en diensten, de bescherming van kinderen met een handicap, het recht op gezondheidszorg en revalidatie, discriminatie op de werkvloer, het recht op eigendom en toegang tot financiële diensten, het recht op een aangepaste levensstandaard, sociale bescherming, het

recht op privacy en toegang tot medische gegevens en het recht op evenwaardige deelneming aan het culturele leven. Hiervoor is een aangepaste wetgeving nodig en ook de nodige budgettaire middelen.

Het verdrag is van toepassing op een groot aantal rechthebbenden die op internationaal niveau een groep vormen, die zeer heterogeen is als gevolg van de spreiding van personen met een handicap, het verschil in middelen per land en de diverse vormen van handicap. De opstellers van het verdrag hebben ernaar gestreefd uit te gaan van een universele benadering van de handicap en van personen met een handicap en dus niet van een systematische categoriegebonden diversifiëring.

Het facultatief protocol gaat over de behandeling van klachten door het Comité betreffende de rechten van personen met een handicap.

4. Het Vlaams beleid inzake de zorg voor personen met een handicap

In het regeerakkoord 2004 worden de gelijke kansen van personen met een handicap gewaarborgd. De Vlaamse Regering zal de aangegane verbintenissen nakomen en de voorziene uitbreiding aan investeringsinspanningen en ondersteuningsmiddelen voor personen met een handicap realiseren. Op die manier moeten tegen het einde van de legislatuur de noden effectief beantwoord zijn, en dit zowel via de instellingen als via het persoonlijk assistentiebudget (PAB). Ook de doelmatigheid van het persoonsgebonden budget (PGB) wordt onderzocht.

De Vlaamse Regering wil de aanvraag- en toewijzingsprocedure inzake dienstverlening en individuele materiële hulp vereenvoudigen en rationaliseren. Daarnaast wil zij ook de mogelijkheden van recuperatie bij ongevallenverzekeraars via de uitoefening van het subrogatierecht uitputten en ervoor zorgen dat nieuwe overheidsgebouwen steeds toegankelijk zijn voor personen met een handicap.

Bij het decreet van 7 mei 2004 werd het Vlaams Agentschap voor personen met een handicap opgericht. Het heeft als opdracht de maatschappelijke integratie en de participatie van personen met een handicap te bevorderen door ondersteuning te verlenen, waardoor zij hun autonomie en levenskwaliteit kunnen optimaliseren. Bij de uitoefening van zijn taak neemt het Agentschap het zelfbeschikkings-

recht, de keuzevrijheid, de mogelijkheden en de ervaringsdeskundigheid van personen met een handicap en hun leefomgeving als uitgangspunt. Het Agentschap stimuleert de maatschappelijke integratie en participatie van personen met een handicap en werkt mee aan de uitvoering van een 'inclusief beleid' voor die doelgroep. Een 'inclusief beleid' houdt in dat het Agentschap andere overheden ertoe wil aanzetten om bij het uitvaardigen en uitvoeren van hun beleidsmaatregelen, voldoende rekening te houden met de mogelijkheden en beperkingen van personen met een handicap.

Op 19 juli 2007 ondertekenden de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten een protocol ten gunste van de personen met een handicap. In dit protocol streven zij naar de maatschappelijke en professionele inschakeling van personen met een handicap. Deze inschakeling gebeurt onder andere door redelijke aanpassingen aan te brengen, vereist door de richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep. Het protocol reikt de federale overheid en de gemeenschappen en gewesten de criteria aan waardoor zij zich zullen laten leiden bij de interpretatie van het begrip 'redelijke aanpassingen'. De huidige bevoegdheidsverdeling ter zake is zodanig georganiseerd dat een samenwerking niet alleen wenselijk, maar zelfs noodzakelijk is om het welslagen van het gevoerde beleid te waarborgen en om uiteenlopende bepalingen en interpretaties in de wettelijke stelsels van de verschillende beleidsniveaus te voorkomen.

De Vlaamse Regering nam bij haar aantreden een duidelijk standpunt in ten aanzien van het onderwijs aan leerlingen met een handicap. In het hoofdstuk 'Investeren in onderwijs, elk talent zijn kansen geven' stelt het regeerakkoord dat voor leerlingen met speciale noden het principe geldt: het gewoon onderwijs waar het kan, het buitengewoon onderwijs waar het moet. Dit betekent dat er voor de kinderen met speciale noden een onderwijscontinuüm ontwikkeld moet worden, waarbij de diverse onderwijsvormen (gewoon onderwijs, buitengewoon onderwijs, geïntegreerd onderwijs) hun volle mogelijkheden krijgen en in een goede interactie en samenwerking de kansen van de leerlingen op integratie en inclusie maximaliseren.

De beleidsnota Onderwijs en Vorming 2004-2009 bouwt verder op de idee van een onderwijscontinuüm. Zij vertrekt van het standpunt dat het gewone

onderwijs, zelfs wanneer het een goed uitgebouwd zorgbeleid heeft, niet altijd tegemoet kan komen aan de specifieke onderwijsbehoeften van sommige leerlingen. Ouders moeten met hun kind met specifieke onderwijsbehoeften terecht kunnen in een gewone school tenzij de draagkracht onvoldoende is om een kwaliteitsvol aanbod aan te bieden. Dan kan een school voor buitengewoon onderwijs tijdelijk of blijvend een valabel alternatief zijn. Het inschatten van de draagkracht door onderzoek van effecten van lopende beleidsmaatregelen zoals het gelijkheidsbeleid en het zorgbeleid en van goede praktijkvoorbeelden worden als belangrijke aspecten beschouwd om het onderwijscontinuüm te realiseren. Er zal ook ingezet worden op competentieontwikkeling en afstemming met andere beleidsdomeinen.

Ter uitvoering van deze beleidsprioriteiten werd eind 2005 een discussienota over leerzorg voorgelegd aan het onderwijsveld. Na een proces van gemeenschappelijke beleidsontwikkeling keurde de Vlaamse Regering op 30 maart 2007 een conceptnota goed. Een aantal belangrijke aspecten van leerzorg worden momenteel in overleg met de relevante onderwijsactoren verder geconcretiseerd. Eén hiervan betreft de draagkracht van scholen die kan afgewogen worden bij een vraag tot inschrijving van leerlingen met specifieke noden in de gewone school. Het doel is om vanaf 1 september 2009 met de implementatie van het leerzorgkader te starten.

Het decreet van 18 januari 2008 houdende flankerende en stimulerende maatregelen ter bevordering van de participatie in cultuur, jeugdwerk en sport, bepaalt dat de Vlaamse Regering jaarlijks projecten subsidieert die erin slagen kansengroepen, zoals personen met een handicap, via een vernieuwend concept naar culturele, jeugdwerk- of sportieve activiteiten te leiden of om initiatieven die uitgaan van die kansengroepen te valoriseren.

II. ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING

1. Het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

In de rechtsleer wordt de preambule beschouwd als een weliswaar niet-bindend instrument om de bepalingen van een verdrag uit te leggen. Overeenkomstig de gevolgde werkwijze bij het opstellen van mensenrechtenverdragen van de VN worden de normen van

deze juridische instrumenten voorafgegaan door een preambule met een overzicht van de voornaamste elementen van het verdrag en de belangrijkste inspiratiebronnen ervan.

Er wordt onder meer verwezen naar het VN-handvest, de Universele Verklaring van de rechten van de mens, het VN-verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, het Verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten, het Internationale Verdrag voor de uitsluiting van alle vormen van rassendiscriminatie, het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegenover vrouwen, het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en mensonterende behandeling of bestraffing, het Verdrag inzake de rechten van het kind en het Internationale Verdrag inzake de bescherming van de rechten van migranten en hun familie.

Er wordt ook gewezen op het belang van de principes en de beleidsopties van het Wereldactieprogramma met betrekking tot personen met een handicap en van de richtlijnen inzake gelijke kansen voor personen met een handicap voor de beleidsvoering. Personen met een handicap moeten de kans krijgen om actief deel te nemen aan de beleidsvoering en zij moeten autonoom en zelfstandig kunnen leven. Speciale aandacht gaat naar gehandicapte vrouwen en kinderen die vaak de grootste slachtoffers zijn van discriminatie. De klemtoon wordt ook gelegd op de armoedige omstandigheden waarin een aanzienlijk deel van de personen met een handicap leeft en op de noodzaak om de negatieve gevolgen van armoede voor die personen aan te pakken.

Zoals gebruikelijk volgt op het einde van de preambule een alinea waarin de opstellers van het verdrag uiting geven aan hun overtuiging dat het verdrag wezenlijk zal bijdragen tot het verwezenlijken van de nagestreefde doelstellingen, en in dit specifieke geval de doelstellingen inzake het aanpakken van de grote sociale achterstand van personen met een handicap en het bevorderen van hun participatie, met gelijke kansen, in alle aspecten van het gemeenschapsleven, in zowel ontwikkelde landen als ontwikkelingslanden.

Artikel 1 geeft het doel aan, namelijk het bevorderen, beschermen en waarborgen van het volledig en gelijk genot van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden door alle personen met een handicap en het bevorderen van het respect voor hun waardigheid. Personen met een handicap omvat mensen die voor een lange termijn lichamelijke, mentale, verstandelijke of zintuiglijke beperkingen hebben die, in wissel-

werking met diverse drempels, hun deelneming aan het maatschappelijk leven op voet van gelijkheid met anderen, kunnen bemoeilijken.

Artikel 2 geeft een aantal begripsomschrijvingen.

Onder ‘communicatie’ wordt verstaan: talen, tekstweergave, braille, tactiele communicatie, grootletterdruk, toegankelijke multimedia, zowel als alle vormen van verbeterde en alternatieve communicatie, met inbegrip van toegankelijke informatie en communicatietechnologie.

‘Taal’ betekent zowel gesproken talen als gebarentaal en andere vormen van niet-gesproken taal.

‘Discriminatie op grond van handicap’ houdt elk onderscheid en elke uitsluiting of beperking op grond van een handicap in, die tot doel of als gevolg heeft de erkenning, het genot of de uitoefening, op basis van gelijkheid, van alle mensenrechten en alle fundamentele vrijheden in het gedrang te brengen of te beperken. De term omvat alle vormen van discriminatie, met inbegrip van de weigering van redelijke aanpassingen.

‘Redelijke aanpassingen’ zijn noodzakelijke en passende wijzigingen en aanpassingen die geen disproportionele, onevenredige of onnodige last opleggen, indien zij in een specifiek geval nodig zijn om te waarborgen dat personen met een handicap alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid met anderen kunnen genieten of uitoefenen.

‘Universeel ontwerp’ wordt omschreven als ontwerpen van producten, omgevingen, programma’s en diensten die door iedereen in de ruimst mogelijke zin gebruikt kunnen worden zonder dat een aanpassing of een speciaal ontwerp nodig is, en omvat ook, indien nodig, ondersteunende middelen voor specifieke groepen van personen met een handicap.

Artikel 3 belicht de algemene principes waarop het verdrag gesteund is, namelijk:

- het respect voor de inherente waardigheid, de zelfstandigheid met inbegrip van keuzevrijheid, en de onafhankelijkheid van mensen;
- non-discriminatie;
- volledige en daadwerkelijke deelneming aan en integratie in het maatschappelijk leven;

- respect voor het anders-zijn en aanvaarden dat personen met een handicap deel uitmaken van de mensheid en de menselijke diversiteit;
- gelijke kansen;
- toegankelijkheid;
- gelijkheid tussen mannen en vrouwen;
- respect voor de mogelijkheden van kinderen met een handicap en respect voor het recht van die kinderen om hun identiteit te bewaren.

De opgenomen principes hebben tot doel de uitlegging en de tenuitvoerlegging van de verdragsbepalingen te vergemakkelijken. Zij zijn afkomstig uit verschillende internationale juridische instrumenten inzake de rechten van de mens en uit de VN-standaardregels betreffende de gelijke behandeling van personen met een handicap.

Artikel 4 bevat een reeks algemene verplichtingen. De verdragsluitende partijen engageren zich om het genot van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden door personen met een handicap te verzekeren en te bevorderen zonder enige vorm van discriminatie op basis van een handicap van die personen. Daarom moeten de verdragsluitende partijen:

- wetgevende, administratieve en andere maatregelen treffen voor de toepassing van de rechten die in het verdrag erkend worden;
- maatregelen treffen voor de aanpassing of de afschaffing van bestaande wetten, voorschriften, gebruiken en praktijken die bepalingen bevatten die discriminerend zijn voor personen met een handicap;
- rekening houden met de bescherming en de bevordering van de mensenrechten van personen met een handicap in beleidslijnen en programma's;
- zich onthouden van elke daad of praktijk die in strijd is met het verdrag en zorgen dat openbare overheden en instellingen handelen in overeenstemming met het verdrag;
- maatregelen treffen om alle vormen van discriminatie op grond van een handicap door personen, organisaties of ondernemingen, uit te bannen;
- het onderzoek naar en de ontwikkeling van aangepaste goederen, diensten, uitrusting en faciliteiten aanpakken of bevorderen;

- het onderzoek naar en de ontwikkeling van nieuwe technologieën aanpakken of bevorderen;
- personen met een handicap toegang verlenen tot informatie over hulp op het gebied van mobiliteitsbehoeften, technologische hulpmiddelen en alle andere vormen van hulp;
- de opleiding bevorderen van mensen die met gehandicapten werken.

De verplichtingen met betrekking tot de tenuitvoerlegging van de economische, sociale en culturele rechten die in het verdrag niet nader toegelicht worden, zijn afkomstig uit het VN-verdrag inzake de economische, sociale en culturele rechten.

Bij het opstellen en uitvoeren van wetten en beleidsmaatregelen die goedgekeurd worden in het kader van de toepassing van het verdrag, plegen de verdragsluitende partijen overleg met de organisaties die de personen met een handicap vertegenwoordigen.

Geen enkele verdragsbepaling raakt aan de bepalingen die in grote mate bijdragen tot de uitoefening van de rechten van personen met een handicap en die vervat kunnen zijn in het recht van een verdragsluitende partij of in het internationale recht dat voor die partij van kracht is. Beperkingen of afwijkingen ten opzichte van de mensenrechten die in een verdragsluitende partij erkend worden of van toepassing zijn uit hoofde van wetgeving, verdragen, voorschriften of gebruiken, zijn niet toegestaan onder het voorwendsel dat het verdrag die rechten of vrijheden niet erkent of ze in mindere mate erkent.

Het artikel bevat een federale clausule die ook in een aantal andere verdragen terug te vinden is.

Dit artikel is bijzonder belangrijk omdat het tot doel heeft de aard en de reikwijdte te bepalen van de internationale verbintenissen en de verplichtingen die verdragsluitende partijen op het tijdstip van de bekrachtiging van het verdrag aangaan en op nationaal niveau dienen uit te voeren onder het toezicht van een internationaal toezichthoudend Comité. De opzet, de status en de opdracht van dit Comité zijn vastgelegd in het verdrag en het facultatief protocol.

Artikel 5 behandelt gelijkheid en non-discriminatie. De verdragsluitende partijen erkennen dat iedereen gelijk is volgens hun wetten en dat elkeen zonder discriminatie recht heeft op gelijke bescherming en genot van die wetten. Zij verbieden elke vorm van discriminatie op basis van een handicap en verzekeren personen met een handicap een gelijke en effec-

tieve wettelijke bescherming tegen discriminatie op elke grond. Zij zorgen ook voor een aangepaste accommodatie.

Dat de opstellers van het verdrag veel belang hechten aan het recht van personen met een handicap op bescherming tegen discriminatie, blijkt uit de opneming van de begripsomschrijving van het non-discriminatiebeginsel en uit de beslissing het in een afzonderlijk artikel te behandelen.

Volgens artikel 6 erkennen de verdragsluitende partijen dat vrouwen en meisjes met een handicap het slachtoffer zijn van meervoudige discriminatie. De verdragsluitende partijen stellen alles in het werk opdat vrouwen alle mensenrechten en fundamentele vrijheden zouden kunnen genieten.

Artikel 7 handelt over kinderen met een handicap. De verdragsluitende partijen treffen de nodige maatregelen zodat die kinderen op dezelfde manier kunnen genieten van alle mensenrechten en vrijheden als andere kinderen. Kinderen met een handicap hebben evenzeer het recht om hun mening te geven over thema's die hen aanbelangen.

In tegenstelling tot het verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, dat de situatie van vrouwen met een handicap niet vermeldt, beschouwt het verdrag inzake de rechten van het kind een handicap als een grond van discriminatie. Dit artikel heeft tot doel de specifieke regels van het verdrag inzake de rechten van het kind te vervolledigen zonder te raken aan de reikwijdte of de integriteit van deze regels.

Artikel 8 stelt dat de verdragsluitende partijen maatregelen treffen om de samenleving, maar ook de familie begrip te leren opbrengen voor personen met een handicap en respect voor hun rechten en waardigheid. Daarbij moeten stereotiepe opvattingen, vooroordelen en schadelijke praktijken aangepakt worden en moeten de mogelijkheden en de bijdrage van personen met een handicap meer in de kijker geplaatst worden. Hierbij moeten zij aandacht besteden aan:

- het opzetten en handhaven van sensibiliseringscampagnes;
- het kweken van begrip in het onderwijs voor personen met een handicap;

- het aanmoedigen van de media om positief te berichten over personen met een handicap;
- het bevorderen van opleidingsprogramma's.

Het artikel heeft geenszins betrekking op rechten die vastgelegd zijn door de regels van internationale verdragen inzake de rechten van de mens. Het roept de verdragsluitende partijen evenwel op om daadwerkelijke en passende maatregelen te treffen met het oog op een streefdoel waarvan de verwezenlijking belangrijk is voor het imago en de plaats van personen met een handicap in de samenleving.

Artikel 9 bepaalt dat de verdragsluitende partijen maatregelen treffen opdat personen met een handicap toegang krijgen tot openbare gebouwen, wegen, openbaar vervoer, informatie en communicatie en andere openbare diensten. De partijen moeten daarvoor richtlijnen uitvaardigen en opleidingen organiseren.

De opstellers van het verdrag hebben het toegankelijkheidsbeginsel steeds als een prioriteit beschouwd. Het ontbreken van toegankelijkheid in het algemeen, en meer bepaald toegankelijkheid tot informatie en communicatie, vormt een grote hinderpaal voor de uitoefening van de rechten van personen met een handicap. De verdragsluitende partijen moeten maatregelen treffen om barrières voor deelneming aan het maatschappelijk leven weg te nemen. Het is echter niet zo dat het artikel aan personen met een handicap een recht op toegankelijkheid toekent.

De tenuitvoerlegging van de maatregelen die door de verdragsluitende partijen moeten genomen worden, zal wellicht met de grootste aandacht bestudeerd worden door het op te richten Comité voor de rechten van personen met een handicap.

Artikel 10 laat de verdragsluitende partijen bevestigen dat elkeen het recht op leven heeft en dat zij de nodige maatregelen zullen treffen opdat personen met een handicap dat recht op een gelijke basis met anderen kunnen uitoefenen.

Artikel 11 verplicht de verdragsluitende partijen de nodige maatregelen te treffen om de bescherming en veiligheid van personen met een handicap te verzekeren in risicosituaties, met inbegrip van gewapende conflicten, humanitaire noodsituaties en natuurrampen.

Het artikel is gebaseerd op de regels van twee takken van het internationale recht, namelijk de rechten van de mens en het internationale humanitaire recht. Het is ook ingegeven door de verplichting van de verdragsluitende partijen om de bescherming en veiligheid te garanderen van personen met een handicap in risicovolle situaties. Die situaties worden aan de hand van de bepalingen van dit juridische corpus geïnterpreteerd voor de toepassing van het artikel.

Artikel 12 gaat over de gelijkheid voor de wet. De verdragsluitende partijen moeten er voor zorgen dat personen met een handicap:

- overal als persoon erkend worden voor de wet;
- in alle aspecten van het leven rechtsbekwaam zijn;
- toegang krijgen tot ondersteuning die zij kunnen nodig hebben om hun rechtsbekwaamheid uit te oefenen;
- de waarborg hebben dat maatregelen met betrekking tot de uitoefening van de rechtsbekwaamheid, hun rechten, wil en voorkeuren respecteren, vrij zijn van conflicterende belangen of onbehoorlijke beïnvloeding, proportioneel zijn en aangepast aan de omstandigheden van de persoon in kwestie, van toepassing zijn gedurende een zo kort mogelijke periode en onderworpen zijn aan een regelmatige beoordeling; de waarborgen moeten evenredig zijn met de mate waarin deze maatregelen invloed hebben op de rechten en de belangen van de persoon in kwestie;
- een eigendom kunnen hebben of verwerven, hun eigen financiële zaken kunnen regelen, recht hebben op leningen, hypotheek of andere vormen van krediet en hun bezittingen niet op een arbitraire manier kunnen weggenomen worden.

Dit artikel is zonder meer een sleutelartikel in het verdrag. Het juridische statuut van een persoon heeft immers een weerslag op de mate waarin sommige van de in het verdrag opgesomde rechten kunnen genoten worden. Het artikel is symptomatisch voor de overgang van oud naar nieuw in de benadering van personen met een handicap en de visie op hun rol in de samenleving.

Het artikel bevestigt het principe van gelijkheid voor de wet en het kent aan personen met een handicap

in elk aspect van het leven een gelijkwaardige juridische bekwaamheid toe als alle andere personen. De realiteit van de mogelijk beperkte handelingsbekwaamheid waarin een persoon met een handicap zich kan bevinden, wordt door het verdrag erkend. De vermelding dat het loutere bestaan van een handicap niet als rechtvaardiging zou kunnen gelden voor een beperking van de rechten vervat in het verdrag, werd uitdrukkelijk hernomen. Er wordt een aanzet gegeven aan de verdragsluitende partijen om af te stappen van het klassieke systeem van vertegenwoordiging van de persoon met een handicap en een beleid te ontwikkelen dat gebaseerd is op ondersteuningsmaatregelen. Dat veronderstelt dat een persoon bijgestaan wordt in, maar zelf verantwoordelijk is voor de daden die hij stelt. Het ligt dus in de lijn van de principes van het verdrag om te streven naar een grotere autonomie voor personen met een handicap. Het verdrag laat echter de mogelijkheid open voor beide systemen, dat van vertegenwoordiging en dat van ondersteuning, om naast elkaar te blijven bestaan zolang zij in het belang zijn van de persoon met een handicap. Niettemin staat in het artikel een bepaling die indirect, maar niet uitsluitend, bedoeld is voor de vertegenwoordigingssystemen. Staten die maatregelen treffen betreffende de uitoefening van de rechtsbekwaamheid moeten dat doen, conform de opgesomde beschermingsmaatregelen.

Artikel 13 verplicht de verdragsluitende partijen ervoor te zorgen dat personen met een handicap toegang krijgen tot de rechter. Daarom moeten de partijen een aangepaste opleiding geven aan de betrokken ambtenaren.

Het is tekenend voor het verdrag dat bijzondere aandacht besteed wordt aan het statuut van personen met een handicap die in een gerechtelijke procedure verwickeld zijn. Er mogen geen hindernissen bestaan voor effectieve deelname van een persoon met een handicap in een gerechtelijke procedure.

Artikel 14 verzekert het recht op vrijheid en veiligheid van de persoon op gelijke basis. In tegenstelling tot in artikel 12 wordt uitdrukkelijk vermeld dat een vrijheidsberoving niet gerechtvaardigd is wanneer zij gebaseerd is op het bestaan van een handicap. Indien personen met een handicap als gevolg van een rechterlijke veroordeling van hun vrijheid beroofd worden, moeten zij behandeld worden in overeenstemming met de bepalingen van het verdrag, met inbegrip van de verschaffing van redelijke aanpassingen.

Volgens artikel 15 mag niemand onderworpen worden aan een wrede, onmenselijke of mensonterende behandeling of bestraffing. Meer bepaald mag niemand het voorwerp uitmaken van wetenschappelijke experimenten zonder zijn of haar toestemming. De verdragsluitende partijen moeten alle nodige maatregelen treffen om te verhinderen dat dit zou gebeuren.

België zal een interpretatieve verklaring neerleggen in verband met de draagwijdte van artikel 15 (recht om niet onderworpen te worden aan foltering noch aan wrede, onmenselijke of mensonterende straffen of behandelingen). België wil een ruimere toepassing van dat artikel. De gemeenschappen en de gewesten moeten hun instemming betuigen met de interpretatieve verklaring en met haar inhoud.

De ontwerptekst van die verklaring luidt als volgt:

“Met betrekking tot biomedisch onderzoek verklaart België dat, in overeenstemming met zijn nationale recht, met name met de artikelen 7 tot 9 van de Wet van 7 mei 2004 inzake experimenten op de menselijke persoon, en volgens een vaste handelwijze die overeenkomt met de bepalingen van andere internationale instrumenten, de toestemming betrekking heeft op twee verschillende gevallen:

- a) toestemming voor deelname aan een onderzoek, verleend door een persoon die bekwaam is om zijn toestemming te verlenen;
- b) in geval van personen die onbekwaam zijn om hun toestemming te verlenen, toestemming van hun vertegenwoordiger, een overheid of een bij wet aangewezen persoon of instantie.

België benadrukt dat personen die onbekwaam zijn om hun toestemming te verlenen, naast de bescherming in de vorm van de in littera b. genoemde toestemming, extra bescherming moeten krijgen met betrekking tot biomedisch onderzoek, zoals de extra bescherming waarin voornoemde nationale wetgeving voorziet.”.

Artikel 16 gaat over de vrijwaring van alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik, met inbegrip van hun gendergebonden aspecten.

De inhoud van het artikel wordt gevormd door de diverse opeenvolgende actiefasen die meestal deel uitmaken van de actieprogramma's en -plannen van de internationale fora die een deel van hun werk-

zaamheden besteden aan de bestrijding van geweld. De diverse fasen hebben betrekking op bescherming, preventie, toezicht, bestraffing en re-integratie. De aandacht gaat daarbij niet louter naar een passieve bescherming van personen met een handicap door het optreden van de staat of de daartoe bevoegde instellingen, maar het artikel erkent tevens de actieve rol die de personen zelf kunnen vervullen in het voorkomen, herkennen en aan het licht brengen van gevallen van geweld en mishandeling. Het was een bewuste keuze geen specifieke vormen van geweld te belichten vermits het onmogelijk bleek discussies over bijvoorbeeld medische ingrepen zonder toestemming, gedwongen opnames of sterilisatie zowel inhoudelijk als vormelijk te beslechten.

De hele structuur van het artikel draait om de verbin-tenissen van de verdragsluitende partijen om maatregelen te treffen waardoor:

- personen met een handicap beschermd worden en vormen van uitbuiting en geweld voorkomen worden;
- het toezicht op de programma's en voorzieningen voor personen met een handicap opgedragen wordt aan onafhankelijke autoriteiten;
- gezorgd wordt voor het herstel, de rehabilitatie en de terugkeer in de maatschappij van de slachtoffers;
- voorzien wordt in een wetgeving en een beleid specifiek voor vrouwen en kinderen, zodat een onderzoek en eventueel vervolging ingesteld wordt tegen daders van dergelijke gewelddaden.

Volgens artikel 17 heeft elke persoon met een handicap recht op respect voor zijn of haar fysieke of geestelijke integriteit. Dat recht is volledig verankerd in het stelsel van de rechten van de mens, ondermeer in de regionale juridische instrumenten en in de VN-standaardregels betreffende de gelijke behandeling van personen met een handicap.

Artikel 18 erkent het recht voor personen met een handicap om zich vrij te bewegen en zelf vrij hun woonplaats en nationaliteit te kiezen. De uitoefening van de vrijheid van verplaatsing en van het recht elk land te verlaten kan, overeenkomstig artikel 12 van het Internationale Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, aan beperkingen onderworpen worden waarin de wet voorziet of die noodzakelijk

zijn om de nationale veiligheid, de openbare orde, de gezondheid, de goede zeden en de vrijheid van anderen te beschermen. De vraag of een vreemdeling al dan niet wettelijk op het grondgebied van een staat verblijft, wordt geregeld door de nationale wetgeving. Het recht op de vrijheid van verplaatsing wordt uitgeoefend over het hele grondgebied van de staat, ook de samenstellende delen ervan.

De verdragsluitende partijen moeten kinderen met een handicap onverwijld na de geboorte inschrijven. Zij moeten erop toezien dat die kinderen een naam krijgen, een nationaliteit verwerven, en voor zover mogelijk, het recht hebben hun ouders te kennen en door hen gevoed te worden.

Volgens artikel 19 hebben personen met een handicap het recht op een volwaardige plaats in de samenleving. Zij kunnen vrij kiezen om zelfstandig te wonen en kunnen genieten van allerhande hulp.

De zelfstandigheid van personen met een handicap is een gevoelig punt omdat een aantal van hen in sommige landen in instellingen verblijven en zo uitgesloten zijn van de samenleving. Een discussie over gedwongen opnames leverde geen concrete tekst op.

Artikel 20 dat stelt dat de verdragsluitende partijen maatregelen moeten treffen opdat personen met een handicap zich zo zelfstandig mogelijk kunnen verplaatsen, verschilt van de artikelen 9 (toegankelijkheid) en 18 (vrijheid van verplaatsing). Het begrip 'persoonlijke mobiliteit' is een technische term die de intrinsieke capaciteit van de persoon behelst om zich te verplaatsen en die mobiliteit is één van de voorwaarden voor het uitoefenen van de zelfstandigheid van die persoon.

De opgesomde maatregelen behelzen punten die verband houden met de modaliteiten, de keuze en de kostprijs van het waarborgen van de mobiliteit, alsook de toegang tot verschillende hulpmiddelen inzake mobiliteit, het leren omgaan met mobiliteitsapparaten, het aanmoedigen van instellingen die dat materiaal produceren, rekening te houden met alle aspecten van mobiliteit voor personen met een handicap. Er kan hier ook de link gelegd worden met het concept van 'universeel ontwerp' dat het verwezenlijken van die doelstellingen moet kunnen vergemakkelijken.

Artikel 21 waarborgt voor personen met een handicap het recht op vrijheid van meningsuiting en opinie, met inbegrip van het zoeken, ontvangen en verspreiden van informatie en ideeën.

De verwijzing naar het erkennen en bevorderen van het gebruik van gebarentalen is de uitkomst van een debat dat gevoerd werd over de vraag of personen met een specifieke handicap ook een eigen cultuur hebben.

Artikel 22 behandelt de eerbiediging van het privéleven. Geen enkele persoon met een handicap kan het slachtoffer worden van een arbitraire of onwettige schending van de privacy, woonst of correspondentie of andere vormen van communicatie en van onwettige aanvallen op zijn of haar eer of reputatie. Personen met een handicap hebben recht op bescherming tegen dergelijke schending of aanvallen.

Volgens artikel 23 moeten de verdragsluitende partijen maatregelen treffen om elke discriminatie van personen met een handicap uit te sluiten met betrekking tot huwelijk, gezin, ouderschap en relaties. De partijen moeten personen met een handicap bijstaan bij het uitoefenen van hun taken met betrekking tot de opvoeding van kinderen. De partijen zullen kinderen met een handicap en hun familie informeren en helpen om te verhinderen dat die kinderen afgestoten of verwaarloosd worden en zij zullen ervoor zorgen dat de kinderen niet gescheiden worden van hun familie. Als de directe familie een kind met een handicap niet kan verzorgen, zullen de partijen zich inspannen om alternatieve hulp te vinden.

Tijdens de onderhandelingen kwam het erop aan de meest passende formules te vinden om de culturele kloof te overbruggen in verband met een aantal gevoelige begrippen als gezin, seksualiteit en gezinsplanning. Het was daarbij niet de bedoeling te tornen aan de algemene regels en beginselen die op nationaal niveau van toepassing zijn, maar om op grond van het non-discriminatiebeginsel duidelijk te stellen dat personen met een handicap ook hier dezelfde rechten hebben als andere personen. Er worden geen absolute rechten voorgeschreven, maar het gaat om bepalingen die in de eerste plaats moeten toelaten om discriminaties te voorkomen of weg te werken.

Artikel 24 verleent personen met een handicap het recht op onderwijs. De verdragsluitende partijen moeten verzekeren dat personen met een handicap niet op basis van hun handicap uitgesloten worden van gewoon onderwijs. De partijen moeten personen met een handicap de mogelijkheid bieden om de nodige vaardigheden aan te leren die hen helpen om hun rol te spelen in de maatschappij. Speciale aandacht gaat hierbij ook naar de opleiding van leerkrachten.

Het recht inzake mensenrechten onderscheidt drie grote verplichtingen ten aanzien van de staten op het gebied van het recht op onderwijs. Twee van die verplichtingen zijn positief geformuleerd: de staat moet erop toezien dat het recht op onderwijs zonder discriminatie en op voet van gelijkheid kan uitgeoefend worden door mannen en vrouwen. Ook is het de taak van een staat om maatregelen te treffen door de beschikbare middelen zoveel mogelijk te benutten om het recht op onderwijs geleidelijk volledig te verwezenlijken. De derde verplichting is negatief geformuleerd: een staat mag niet raken aan de uitoefening van het recht op onderwijs.

Tijdens de onderhandelingen was duidelijk dat een groot aantal landen en alle organisaties van personen met een handicap, inclusief onderwijs beschouwen als de hoeksteen van artikel 24. Dat inclusief onderwijs berust op het beginsel dat alle kinderen telkens wanneer mogelijk en ongeacht hun verschillen, samen onderwijs moeten volgen.

Artikel 25 bepaalt dat personen met een handicap ook op het vlak van de gezondheidszorg niet mogen gediscrimineerd worden op basis van hun handicap. De verdragsluitende partijen erkennen dat personen met een handicap recht hebben op het genot van het hoogst haalbare niveau van gezondheid, en zij zorgen ervoor dat personen met een handicap toegang krijgen tot gendergevoelige gezondheidsdiensten, met inbegrip van revalidatie. Meer specifiek zullen de verdragsluitende partijen:

- personen met een handicap voorzien van hetzelfde aanbod met dezelfde kwaliteit en volgens dezelfde normen voor gratis of betaalbare gezondheidszorg die ook voor anderen geldt, met inbegrip van diensten op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en aangepaste programma's op het gebied van de volksgezondheid;
- diensten verlenen op het gebied van gezondheidszorg die personen met een handicap in het bijzonder vanwege hun handicap behoeven, waaronder het vroegtijdig opsporen en ingrijpen om het ontstaan van nieuwe handicaps te beperken of te voorkomen;
- de gezondheidsdiensten zo dicht mogelijk bij de eigen gemeenschap van de mensen verschaffen;
- van vakspecialisten eisen dat zij zorg van dezelfde kwaliteit verlenen; hierbij wordt ook melding

gemaakt van de training van die vakspecialisten en van het vaststellen van ethische normen;

- discriminatie verbieden in de verzekeringssector; personen met een handicap hebben recht op een ziektekostenverzekering die op basis van redelijkheid en billijkheid toegekend wordt;
- voorkomen dat gezondheidszorg, gezondheidsdiensten, voedsel en vloeistoffen op discriminatoire gronden ontzegd worden.

Volgens artikel 26 moeten de verdragsluitende partijen maatregelen treffen opdat personen met een handicap zo zelfstandig mogelijk kunnen leven en in een zo ruim mogelijke mate kunnen participeren aan het dagelijkse leven. Daarom moeten de partijen zorgen voor diensten en programma's die hulp verlenen aan personen met een handicap op het vlak van gezondheid, tewerkstelling, onderwijs en sociale zekerheid. Die diensten en programma's moeten in een zo vroeg mogelijk stadium aanvangen en de participatie en integratie in de gemeenschap en in alle aspecten van de samenleving bevorderen. Zij zijn vrijwillig en worden zo dicht mogelijk bij de gemeenschap ter beschikking gesteld.

Ook hier wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling en opleiding van medewerkers en vakspecialisten en aan het aanbod, de kennis en het gebruik van ondersteunende instrumenten en technologieën.

Artikel 27 erkent het recht op werk voor personen met een handicap op gelijke basis met anderen. Dat betekent ook dat die personen hun brood kunnen verdienen door werk te verrichten dat zij vrij kunnen kiezen of aannemen in een open arbeidsmarkt en een open werkomgeving die voor hen toegankelijk is. De partijen moeten de uitoefening van het recht op werk vrijwaren en bevorderen en verhinderen dat personen met een handicap het slachtoffer worden van uitbuiting, slavernij en gedwongen of verplichte arbeid.

De passende maatregelen die de verdragsluitende partijen moeten treffen, zijn vervat in een tiental punten. De eerste punten handelen over het discriminatieverbod en het gelijkheidsbeginsel op grond van een handicap in alle vormen van werkgelegenheid, waaronder ondermeer de voorwaarden voor werving, aanstelling en indiensttreding, de bescherming van de rechten van personen met een handicap met betrekking tot de verschillende aspecten van het algemene recht op werk en het waarborgen van de uitoe-

fening van de arbeids- en vakbondsrechten op voet van gelijkheid met anderen. De overige punten gaan over de toegang tot programma's, het bevorderen van carrièremogelijkheden en van de mogelijkheid zich te vestigen als zelfstandige of het uitoefenen van een job in overheidsdienst. De laatste punten behandelen de werkgelegenheid in de privé sector, redelijke aanpassingen op de werkplek, het opdoen van werkervaring en het bevorderen van programma's voor re-integratie, behoud van werk en terugkeer in de werkring.

Volgens artikel 28 moeten de verdragsluitende partijen erkennen dat personen met een handicap recht hebben op een behoorlijke levensstandaard voor henzelf en hun familie en dat zij de kans krijgen om hun levensomstandigheden te verbeteren.

Er werd gekozen voor de term 'sociale bescherming' in plaats van 'sociale zekerheid' wegens het alomvattende karakter van die term en wegens de afwezigheid van sociale zekerheid in tal van ontwikkelingslanden.

De verdragsluitende partijen gaan de verbintenis aan om personen met een handicap toegang te verlenen tot:

- voorzieningen op het vlak van zuiver water alsook tot instrumenten en andere vormen van ondersteuning voor aan de handicap gerelateerde behoeften;
- programma's voor sociale bescherming, in het bijzonder voor vrouwen, meisjes en ouderen en voor het terugdringen van de armoede;
- overheidshulp voor aan de handicap gerelateerde kosten;
- sociale huisvestingsprogramma's;
- pensioenuitkeringen en -programma's.

In dit artikel wordt specifiek de link gelegd tussen personen met een handicap en armoede.

Artikel 29 beoogt de daadwerkelijke en volledige participatie van personen met een handicap aan het politieke en openbare leven en de wijzigingen die moeten doorgevoerd worden om die participatie in publieke aangelegenheden te garanderen. Het artikel garandeert personen met een handicap het genot van hun politieke rechten en het biedt hen de mogelijkheid deze rechten uit te oefenen op basis van gelijkheid met anderen.

De verdragsluitende partijen moeten maatregelen treffen inzake:

- de toegang tot stemprocedures, -faciliteiten en -voorzieningen;
- de bescherming van het kiesgeheim;
- het recht om een verkiesbaar mandaat uit te oefenen en om openbare functies op alle bestuursniveaus te bekleden, waarbij het gebruik van ondersteunende en nieuwe technologieën vergemakkelijkt wordt;
- de waarborg van de vrije wilsuiting als kiezers en de mogelijkheid tot ondersteuning bij het uitbrengen van de stem.

De verdragsluitende partijen moeten zich op actieve wijze inzetten om een omgeving te creëren waarin personen met een handicap daadwerkelijk en ten volle, zonder discriminatie, kunnen participeren in de uitoefening van openbare functies en hen daartoe aanmoedigen. Dat kan door de participatie in niet-gouvernementele organisaties, verenigingen en politieke partijen. Daarnaast kunnen organisaties van personen met een handicap opgericht worden om die personen te vertegenwoordigen of waarbij zij zich kunnen aansluiten.

Artikel 30 gaat over de deelneming aan het culturele leven, recreatie, ontspanning en sport. Personen met een handicap moeten toegang hebben tot cultuur in toegankelijke vorm, televisieprogramma's, film, theater, plaatsen voor culturele activiteiten zoals theaterzalen, musea, bioscopen, bibliotheken, dienstverlening op het vlak van toerisme, monumenten en plaatsen van nationaal cultureel belang.

Personen met een handicap moeten hun creatieve, artistieke en intellectuele vaardigheden kunnen ontplooiën, niet alleen voor zichzelf maar ook tot verrijking van de maatschappij.

De verdragsluitende partijen moeten ervoor zorgen dat wetten inzake de bescherming van de intellectuele eigendomsrechten geen onredelijke of discriminerende hindernis vormen voor personen met een handicap.

Personen met een handicap hebben recht op erkenning en ondersteuning van hun specifieke culturele en taalkundige identiteit, met inbegrip van gebarentalen en dovencultuur.

Op het vlak van recreatie, vrijetijdsbesteding en sport moeten de verdragsluitende partijen maatregelen treffen om:

- de deelname van personen met een handicap aan sportactiviteiten aan te moedigen en te bevorderen;
- handicapspecifieke sport- en recreatieactiviteiten te laten plaatsvinden;
- de toegang tot locaties voor sport, recreatie en toerisme te waarborgen;
- kinderen met een handicap te laten deelnemen aan allerhande activiteiten, met inbegrip van activiteiten in schoolverband;
- te waarborgen dat personen met een handicap toegang hebben tot de diensten die instaan voor de organisatie van bovenvermelde activiteiten.

Artikel 31 verplicht de verdragsluitende partijen informatie te verzamelen, met inbegrip van statistieken en onderzoeksresultaten, zodat zij hun beleid kunnen voeren overeenkomstig de bepalingen van het verdrag. Er is een aantal vrijwaringsmaatregelen voorzien. Procedures voor het verzamelen en bewaren van informatie moeten voldoen aan de wettelijk vastgestelde waarborgen, met inbegrip van de wetgeving inzake de bescherming van de persoonsgegevens teneinde de vertrouwelijkheid en de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van personen met een handicap te garanderen. Die procedures moeten ook in overeenstemming zijn met de internationale normen inzake de bescherming van de rechten van de mens en met de ethische grondbeginselen op het vlak van statistieken.

De verzamelde informatie moet op passende wijze ontleed en gebruikt worden voor de tenuitvoerlegging van de verplichtingen van de verdragsluitende partijen en bij het opsporen en aanpakken van belemmeringen waarmee personen met een handicap geconfronteerd worden bij het uitoefenen van hun rechten. De verdragsluitende partijen aanvaarden de verantwoordelijkheid voor de verspreiding van deze statistieken en waarborgen hun toegankelijkheid.

In artikel 32 erkennen de verdragsluitende partijen het belang van internationale samenwerking voor de ondersteuning van hun beleid. Zij treffen maatregelen, waar toepasselijk, in de vorm van een samen-

werkingsverband met internationale en regionale organisaties en met het maatschappelijke middenveld, in het bijzonder organisaties van personen met een handicap. Het doel van die maatregelen is ervoor te zorgen dat internationale ontwikkelingsprogramma's rekening houden met en toegankelijk zijn voor personen met een handicap, te voorzien in de capaciteitsopbouw door middel van uitwisseling van informatie, de samenwerking te vergemakkelijken voor onderzoeksdoeleinden en technische en economische ondersteuning te verschaffen.

Artikel 33 verplicht de verdragsluitende partijen een intern controlemechanisme in het leven te roepen dat bestaat uit twee verschillende soorten structuren. Daarbij wordt terdege rekening gehouden met de verscheidenheid van hun regerings- en bestuursstelsels.

De eerste structuur houdt de aanwijzing in van contactpunten voor aangelegenheden die betrekking hebben op de uitvoering van het verdrag. Daarnaast wordt een intern coördinatiesysteem opgericht dat de maatregelen met betrekking tot de uitvoering in verschillende sectoren en op verschillende niveaus moet vergemakkelijken.

De tweede structuur behelst een systeem met één of meerdere onafhankelijke instanties die de uitvoering van het Verdrag moeten bevorderen, beschermen en opvolgen.

Bij het opzetten van dit systeem moet rekening gehouden worden met de beginselen inzake de status en het functioneren van nationale instellingen voor de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens. Het maatschappelijke middenveld en meer bepaald de personen met een handicap en hun organisaties, moeten betrokken worden bij het monitoringproces. België heeft op zijn grondgebied een groot aantal instellingen en verenigingen die de beleidsmaatregelen en de programma's ten behoeve van personen met een handicap, in verschillende hoedanigheden omkaderen.

Artikel 34 behandelt het Comité betreffende de rechten van personen met een handicap. Op het ogenblik van de inwerkingtreding van het verdrag zal dat Comité bestaan uit 12 experts. Na 60 daaropvolgende bekrachtigingen of toetredingen zal het Comité met 6 leden uitgebreid worden. De leden worden verkozen door de verdragsluitende partijen voor een periode van 4 jaar en zij kunnen éénmaal herkozen worden. Zij genieten dezelfde faciliteiten, voorrech-

ten en immuniteiten als experts die op zending zijn in het kader van de VN. De secretaris-generaal van de VN stelt personeel en faciliteiten ter beschikking van het Comité.

Artikel 35 stelt dat elke verdragsluitende partij binnen de twee jaar na de inwerkingtreding van het verdrag een rapport moet voorleggen aan het Comité waarin zij de maatregelen opsomt die zij voor de toepassing van het verdrag getroffen heeft en waarin zij een overzicht geeft van de vooruitgang die zij geboekt heeft. Daarna wordt een nieuw rapport om de 4 jaar voorgelegd, tenzij het Comité er eerder om verzoekt.

Het rapporteringsproces biedt de verdragsluitende partijen de mogelijkheid om op geregelde tijdstippen de toepassing van de verdragsbepalingen te evalueren en eventueel aan te passen. Dit proces biedt ook de mogelijkheid tot nationale dialoog met de relevante actoren. De verdragsluitende partijen worden uitgenodigd om de organisaties die personen met een handicap met inbegrip van kinderen met een handicap vertegenwoordigen, te raadplegen.

Artikel 36 zegt dat het Comité de rapporten in overweging neemt en dat het suggesties en aanbevelingen doet. Elke verdragsluitende partij zorgt ervoor dat haar rapporten makkelijk kunnen geconsulteerd worden en dat de suggesties en aanbevelingen van het Comité openbaar zijn.

Aangezien reeds gebleken is dat vele verdragsluitende partijen hun rapporteringsverplichting niet tijdig nakomen, verleent het artikel het Comité de bevoegdheid om initiatieven te nemen.

De verdragsluitende partijen engageren zich om de rapporten en aanbevelingen die hen betreffen, te verspreiden binnen hun grenzen en om de toegang tot documenten te vergemakkelijken. Een goede informatieverspreiding is immers noodzakelijk om een effectieve bescherming van de rechten van personen met een handicap te garanderen.

Het Comité kan een verzoek tot technisch advies of ondersteuning van een verdragsluitende partij overmaken aan de gespecialiseerde agentschappen, fondsen en programma's van de VN en andere bevoegde organen. Die bepaling creëert de mogelijkheid om concrete uitwerking te geven aan de rapporten.

Artikel 37 stelt dat de verdragsluitende partijen samenwerken met het Comité en dat zij de leden van

het Comité helpen bij het uitoefenen van hun mandaat. In zijn dialoog met de verdragsluitende partijen onderstreept het Comité het belang van nationale capaciteiten, en in het bijzonder de rol van ontwikkelingssamenwerking.

Artikel 38 gaat over de relatie tussen het Comité en gespecialiseerde agentschappen en andere VN-organen. Die agentschappen en organen hebben het recht aanwezig te zijn bij de bespreking van de artikelen die binnen hun mandaat vallen en zij mogen zelf rapporten opstellen over de tenuitvoerlegging van die artikelen. Ook kunnen zij gevraagd worden om deskundig advies te geven. Het Comité kan bij de uitvoering van zijn mandaat overleggen met andere bevoegde organen die opgericht zijn op grond van internationale mensenrechtenverdragen. Hierdoor wordt de bekommernis van veel staten weerspiegeld om de verschillende comités goed op elkaar af te stemmen ter versterking van de bescherming van de mensenrechten.

Artikel 39 stelt dat het Comité elke twee jaar rapporteert over zijn activiteiten aan de Algemene Vergadering van de VN en aan de Economische en Sociale Raad. Het kan suggesties en algemene aanbevelingen doen naar aanleiding van het onderzoek van de rapporten en informatie ontvangen van de verdragsluitende partijen. Die suggesties en aanbevelingen worden samen met de commentaren van de verdragsluitende partijen, opgenomen in het rapport.

Volgens artikel 40 komen de verdragsluitende partijen regelmatig samen in een Conferentie van de partijen. Na het samenroepen van de eerste vergadering, zal de Conferentie tweejaarlijks samenkomen tenzij de Conferentie anders beslist.

De secretaris-generaal van de VN treedt op als depositaris (artikel 41).

Het verdrag werd opengesteld voor ondertekening door staten en organisaties voor regionale integratie op het VN-hoofdkwartier vanaf 30 maart 2007 (artikel 42). Zij is onderworpen aan bekrachtiging door de ondertekenende staten en een formele bevestiging van regionale organisaties (artikel 43).

Artikel 44 geeft een definitie van 'organisaties voor regionale integratie', namelijk organisaties die opgericht zijn door soevereine staten uit een bepaalde regio en aan wie de lidstaten een deel van hun

bevoegdheden met betrekking tot het verdrag overgedragen hebben.

Artikel 45 stelt dat het verdrag in werking treedt op de 30e dag na de neerlegging van de 20e akte van bekrachtiging of toetreding. Voor staten of organisaties voor regionale integratie die het Verdrag na de neerlegging van de twintigste akte bekrachtigen, formeel bevestigen of ertoe toetreden, treedt het Verdrag in werking 30 dagen na de neerlegging van zijn akte ter zake.

Volgens artikel 46 zijn voorbehouden die onverenigbaar zijn met het voorwerp en het doel van het verdrag, niet toegelaten. Voorbehouden kunnen steeds ingetrokken worden.

Artikel 47 gaat over amendementen. Voorstellen tot amendering worden bezorgd aan de secretaris-generaal van de VN die de voorstellen voorlegt aan de verdragsluitende partijen met de vraag mee te delen of zij wensen dat de Conferentie van de partijen erover beraadslaagt. Amendementen die aangenomen worden door een tweederde meerderheid van de aanwezige verdragsluitende partijen worden bezorgd aan de secretaris-generaal van de VN en daarna voor aanvaarding voorgelegd aan alle partijen.

Volgens artikel 48 kan elke verdragsluitende partij te allen tijde het verdrag opzeggen.

Artikel 49 stelt dat het verdrag zal verspreid worden in een toegankelijke vorm.

Volgens artikel 50 zijn de Engelse, Arabische, Chinese, Spaanse, Franse en Russische teksten gelijkwaardig authentiek.

2. Het facultatief protocol bij het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

Het facultatief protocol bevat een systeem van rechtsmiddelen ten voordele van individuen of een groep van individuen die beweren het slachtoffer te zijn van de schending van een in het verdrag genoemd recht.

Volgens artikel 1 erkent elke verdragsluitende partij de bevoegdheid van het Comité om klachten van of namens individuen of groepen die beweren het slachtoffer te zijn van schending van de bepalingen van het verdrag, te ontvangen en in overweging te nemen.

Artikel 2 stelt dat het Comité een klacht onontvankelijk verklaart als:

- de klacht anoniem is;
- er sprake is van rechtsmisbruik of wanneer de klacht niet in overeenstemming is met bepalingen van het verdrag;
- een soortgelijke klacht al onderzocht is of onderzocht wordt via een andere procedure;
- alle beschikbare interne beroepen niet uitgeput zijn (tenzij die procedure de redelijke termijn overschrijdt of als het onwaarschijnlijk is dat de verzoeker zijn rechten hersteld kan zien);
- de klacht berust op verkeerde gronden of onvoldoende gemotiveerd werd;
- de feiten dateren van vóór de inwerkingtreding van het verdrag (tenzij de feiten nog verder duren na die datum).

Artikel 3 bepaalt dat het Comité de ontvangen klacht vertrouwelijk meedeelt aan de betrokken verdragsluitende partij die dan binnen de zes maanden uitleg moet geven aan het Comité en moet meedelen welke maatregelen getroffen zijn.

Overeenkomstig artikel 4 kan het Comité aan een verdragsluitende partij vragen om voorlopige maatregelen te treffen teneinde te vermijden dat de slachtoffers onherstelbare schade oplopen.

Artikel 5 stelt dat het Comité achter gesloten deuren vergadert over een ontvangen klacht. Het Comité deelt zijn suggesties en aanbevelingen mee aan de verdragsluitende partij en aan de klager.

Indien het Comité betrouwbare informatie ontvangt waaruit ernstige of systematische overtredingen door een verdragsluitende partij blijken, nodigt het volgens artikel 6 de betrokken partij uit om samen de informatie te onderzoeken en commentaar te geven op die informatie. Het Comité kan één of twee leden aanduiden om een onderzoek in te stellen, eventueel op het grondgebied van de betrokken partij. Het onderzoek heeft een vertrouwelijk karakter en de partij wordt betrokken bij alle procedurestappen.

In artikel 7 staat dat het Comité een verdragsluitende partij kan vragen om in haar rapport (in uitvoering

van artikel 35 van het verdrag) details te geven over de maatregelen die getroffen werden in functie van bovenvermeld onderzoek.

Volgens artikel 8 kan elke verdragsluitende partij bij de ondertekening, de bekrachtiging van of de toetreding tot het protocol, verklaren dat zij de bevoegdheid van het Comité niet erkent voor wat betreft de bepalingen van de artikelen 6 en 7.

De secretaris-generaal van de VN treedt op als depositaris van het protocol (artikel 9).

Het protocol werd opengesteld voor ondertekening door de staten en organisaties voor regionale integratie die het verdrag ondertekend hebben, vanaf 30 maart 2007 op het hoofdkwartier van de VN (artikel 10).

Artikel 11 bevat bepalingen over de ratificatie en de toetreding en over de formele bevestiging van de ondertekening door organisaties voor regionale integratie.

Artikel 12 gaat over de organisaties voor regionale integratie.

De artikelen 13 tot en met 16 behandelen de inwerkingtreding, het maken van voorbehouden en de amendering en opzegging van het protocol. Onder voorbehoud van de inwerkingtreding van het verdrag, treedt het protocol in werking 30 dagen na de neerlegging van de 10e akte van bekrachtiging of toetreding.

III. PROCEDUREVERLOOP

1. Gemengd karakter en ondertekening

Tijdens zijn vergadering van 17 oktober 2006 legde de Werkgroep Gemengde Verdragen (WGV), adviesorgaan van de Interministeriële Conferentie Buitenlands Beleid (ICBB), het gemengde karakter vast. Zowel de federale overheid, de gemeenschappen, de gewesten en/of de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie zijn bevoegd. De ICBB heeft op 12

december 2006 de beslissing van de WGV bekrachtigd.

Het verdrag en het facultatief protocol werden op 30 maart 2007 in New York ondertekend.

2. Advies van de Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen

De Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen (SARiV) bracht op 1 oktober 2008 zijn advies uit. De Raad wijst op het belang van de erkenning van de rechten van personen met een handicap en sluit zich aan bij het ontwerp van instemmingsdecreet.

De Raad verwelkomt de participatieve wijze waarop het verdrag tot stand gekomen is, en roept de Vlaamse overheid op om bij de tenuitvoerlegging van het verdrag nauw te overleggen met personen met een handicap en hun representatieve organisaties, en hen hierbij actief te betrekken.

De Raad merkt op dat het begrip ‘gehandicapt’ niet opgenomen is bij de begripsomschrijvingen. De Raad stelt dat het ontbreken van een duidelijke omschrijving een eenvormige uitlegging en toepassing van het verdrag kan bemoeilijken, en hoopt dat het Comité voor de rechten van personen met een handicap dit risico zal kunnen indijken door gezaghebbende opinies te publiceren.

De Raad is van mening dat het sociale model, en niet het traditionele medische model de hoofdtoon voert. De Raad verwelkomt deze paradigmawijziging van een exclusief naar een inclusief model en roept de Vlaamse overheid op om actief dit model te gebruiken en te promoten.

De Raad vreest dat het feit dat geen onderscheid gemaakt wordt tussen fysiek en verstandelijk gehandicapten, zou kunnen leiden tot een ongelijke behandeling. Niet alle personen met een handicap zijn immers in staat om vrij hun wil en acties te bepalen.

De Raad spoort de Vlaamse Regering aan de tekst van de interpretatieve verklaring bij artikel 15 goed te keuren.

De Raad acht het een goede zaak dat het verdrag speciale aandacht besteedt aan vrouwen en kinderen met een handicap. Deze groepen hebben immers nood aan extra bescherming. Volgens de Raad kan het verdrag een instrument zijn om inclusief onderwijs te vragen. Dat onderwijs past binnen het sociale model. Het Vlaams regeerakkoord hanteert trouwens ook de stelregel: het gewone onderwijs waar het kan, het buitengewone onderwijs waar het moet.

Op het vlak van internationale samenwerking vraagt de Raad dat de Vlaamse overheid bij haar beleid inzake ontwikkelingssamenwerking systematisch aandacht besteedt aan personen met een handicap als transversaal thema.

De Raad acht een hervorming van het stelsel van verdragscomités door de VN wenselijk teneinde het hoofd te kunnen bieden aan de proliferatie van rapporteringsverplichtingen voor de verdragsluitende partijen, overlappende bevoegdheden van de comités en soms twijfelachtige procedures voor de verkiezing van de leden. De slotbepalingen houden wel rekening met een toekomstige hervorming van het systeem. De Raad verwelkomt de tweejaarlijkse conferentie van de partijen als een extra mechanisme.

De Raad juicht toe dat België ook partij wenst te worden bij het facultatief protocol.

Het succes van het verdrag zal volgens de Raad afhangen van de concrete vertaling van het verdrag in wetgeving en beleid. De verdragsluitende staten moeten nagaan of er geen tegenstrijdigheden bestaan tussen de bestaande nationale wetgeving en het verdrag. Ook de Europese Gemeenschap zal haar bestaande wetgeving moeten herbekijken.

3. Advies van de Raad van State

De Raad van State maakte in zijn advies van 13 november 2008 (referte 45.408/1) twee opmerkingen.

De eerste opmerking betreft de mogelijke wijzigingen van de artikelen 34, 38, 39 of 40 van het verdrag. Overeenkomstig artikel 47, lid 3, van het verdrag is het niet uitgesloten dat die wijzigingen aangenomen worden zonder dat de bevoegde parlementen in België zich daarover kunnen uitspreken en er uitdrukkelijk mee kunnen instemmen. Artikel 167, §3, van de Grondwet bepaalt dat ook met deze wijzigingen moet ingestemd worden door het Vlaams Parlement.

Er bestaat evenwel geen beletsel om deze instemming onder bepaalde voorwaarden, vooraf te geven. Zowel het Hof van Cassatie als de afdeling Wetgeving van de Raad van State aanvaarden dat onder bepaalde voorwaarden de wetgevende vergaderingen vooraf kunnen instemmen met een verdrag of een wijziging van een verdrag. Opdat zulke voorafgaande instemming verenigbaar zou zijn met artikel 167, §§ 2 en 4, van de Grondwet en met artikel 16 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, moet aan twee voorwaarden voldaan worden: de wetgevende kamers en desgevallend de gemeenschaps- en gewestparlementen moeten de grenzen van de toekomstige wijzigingen kennen en zij moeten uitdrukkelijk aangeven dat zij met die wijzigingen instemmen.

In artikel 47, lid 3, van het verdrag wordt het toepassingsgebied van de bijzondere regeling omschreven en wordt duidelijk aangegeven wanneer de betrokken wijzigingen van kracht worden. Bijgevolg kan aangenomen worden dat het Vlaams Parlement principieel kan gevraagd worden vooraf zijn instemming te verlenen met de betrokken wijzigingen. De decreetgever dient evenwel uitdrukkelijk te bepalen dat hij instemt met die wijzigingen en het ontwerp van decreet moet dienovereenkomstig aangevuld worden.

Om het Vlaams Parlement de mogelijkheid te bieden de Vlaamse Regering ervan in kennis te stellen dat het niet instemt met een bepaalde wijziging (en het dus met betrekking tot die wijziging terugkomt op zijn voorafgaande instemming), dient het ontwerp van decreet aangevuld te worden met een bepaling die de Vlaamse Regering verplicht om elke wijziging van de artikelen 34, 38, 39 of 40 van het verdrag binnen een werkzame termijn mee te delen aan het Vlaams Parlement.

De voorafgaande instemming met zulke wijzigingen houdt geen afwijking in van de verplichting, voortvloeiend uit artikel 190 van de Grondwet, om die wijzigingen bekend te maken in het Belgisch Staatsblad opdat zij in het interne recht uitwerking kunnen hebben. Die bekendmaking zou niet nodig geweest zijn indien het verdrag zelf de vorm bepaald had waarin die wijzigingen moeten bekendgemaakt worden. Overeenkomstig artikel 14 van het samenwerkingsakkoord van 8 maart 1994 tussen de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten over de nadere regelen voor het sluiten van gemengde verdragen, gebeurt deze bekendmaking door de federale overheid.

De tweede opmerking heeft betrekking op het feit dat het verdrag en het facultatief protocol twee verschillende verdragen zijn. Volgens de Raad van State moet de instemming met elke tekst in twee afzonderlijke artikelen gebeuren. Het ontwerp van decreet werd aangepast volgens de opmerkingen van de Raad van State.

*De Vlaamse minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Gezin,*

Veerle HEEREN

4. Inwerkingtreding

Het verdrag trad in werking op 3 mei 2008, 30 dagen nadat Ecuador als 20e staat zijn akte van bekrachtiging neergelegd had. Op dezelfde dag trad ook het facultatief protocol in werking. Artikel 13 stelt immers dat het facultatief protocol in werking treedt onder voorbehoud van inwerkingtreding van het verdrag.

Het verdrag en het facultatief protocol zullen ten aanzien van België in werking treden 30 dagen na de neerlegging van de akte van bekrachtiging.

*De minister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Institutionele Hervormingen,
Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme,
Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid,*

Kris PEETERS

*De Vlaamse minister van Werk,
Onderwijs en Vorming,*

Frank VANDENBROUCKE

*De Vlaamse minister van Mobiliteit,
Sociale Economie en Gelijke Kansen,*

Kathleen VAN BREMPT

VOORONTWERP

**Ontwerp van decreet houdende instemming met
het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, en
het facultatief protocol bij het verdrag
inzake de rechten van personen met een handicap,
opgemaakt in New York op 13 december 2006**

DE VLAAMSE REGERING,

Op voorstel van de Vlaamse minister van Werk, Onderwijs en Vorming, de Vlaamse minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme, de Vlaamse minister van Mobiliteit, Sociale Economie en Gelijke Kansen en de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

De Vlaamse minister van Mobiliteit, Sociale Economie en Gelijke Kansen is ermee belast, in naam van de Vlaamse Regering, bij het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Artikel 1. Dit decreet regelt een gemeenschaps- en een gewestaangelegenheid.

Art. 2. Het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap en het facultatief protocol bij het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, opgemaakt in New York op 13 december 2006, zullen volkomen gevolg hebben.

Brussel,

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Kris PEETERS

De Vlaamse minister van Werk, Onderwijs en Vorming,

Frank VANDENBROUCKE

De Vlaamse minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid,
Media en Toerisme,

Geert BOURGEOIS

De Vlaamse minister van Mobiliteit, Sociale Economie en Gelijke Kansen,

Kathleen VAN BREMPT

De Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin,

Steven VANACKERE

ONTWERP VAN DECREET

Artikel 5

DE VLAAMSE REGERING,

Op voorstel van de Vlaamse minister van Institutionele Hervormingen, Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme, Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid, de Vlaamse minister van Werk, Onderwijs en Vorming, de Vlaamse minister van Mobiliteit, Sociale Economie en Gelijke Kansen en de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

De Vlaamse minister van Mobiliteit, Sociale Economie en Gelijke Kansen is ermee belast, in naam van de Vlaamse Regering, bij het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Artikel 1

Dit decreet regelt een gemeenschaps- en een gewestaangelegenheid.

Artikel 2

Het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, opgemaakt in New York op 13 december 2006, zal volkomen gevolg hebben.

Artikel 3

Het facultatief protocol bij het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, opgemaakt in New York op 13 december 2006, zal volkomen gevolg hebben.

Artikel 4

De wijzigingen van de artikelen 34, 38, 39 of 40 van het verdrag, die zullen aangenomen worden met toepassing van artikel 47, lid 3, van het verdrag, zullen volkomen gevolg hebben.

De Vlaamse Regering zal elk ingediend voorstel tot wijziging van de artikelen 34, 38, 39 of 40 van het verdrag binnen een termijn van 15 dagen meedelen aan het Vlaams Parlement. Het Vlaams Parlement heeft een termijn van 45 dagen na de mededeling van de Vlaamse Regering om een advies te formuleren over het al dan niet aanvaarden van dit voorstel tot wijziging.

Brussel, 23 januari 2009.

*De minister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Institutionele Hervormingen,
Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme,
Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid,*

Kris PEETERS

*De Vlaamse minister van Werk, Onderwijs en
Vorming,*

Frank VANDENBROUCKE

*De Vlaamse minister van Mobiliteit, Sociale
Economie en Gelijke Kansen,*

Kathleen VAN BREMPT

*De Vlaamse minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Gezin,*

Veerle HEEREN
